

Journal of Social Research in Uzbekistan**JOURNAL OF SOCIAL RESEARCH IN UZBEKISTAN**

journal homepage:

<https://topjournals.uz/index.php/jsru>**PROBLEMS OF REGULATING THE EMPLOYMENT OF FOREIGN WORKERS IN UZBEKISTAN****Behzod Sayfullaev***Independent Researcher**Deputy Head of the Department of Migration and Public Security of the Ministry of Internal Affairs, Colonel**Tashkent, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE****Key words:** migration, illegal migration, tourism, visa, license, offense, deportation, public safety, foreign worker.**Received:** 27.08.26**Accepted:** 28.08.26**Published:** 29.08.26**Abstract:** The article outlines the problems arising from the employment of foreign nationals in Uzbekistan without obtaining confirmation of the right (permission) to work and offers proposals for amending current legislation to address these issues.**ЎЗБЕКИСТОНДА ХОРИЖИЙ ИШЧИЛАР МЕХНАТ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ МУАММОЛАРИ****Бехзод Сайфуллаев***Мустақил изланувчи**ИИБ М ва ПД бошлиғи ўринбосари, полковник**Тошкент, Ўзбекистон***МАҚОЛА ҲАҚИДА****Калит сўзлар:** миграция, ноқонуний миграция, туризм, виза, тасдиқнома, ҳуқуқбузарлик, депортация, жамоат хавфсизлиги, хорижий ишчи.**Аннотация:** Мақолада чет эл фуқароларининг Ўзбекистон ҳудудида тасдиқномасиз меҳнат фаолияти билан шуғулланиши натижасида юзага келаётган муаммолар ва уларнинг ечимлари бўйича амалдаги қонун ҳужжатларига таклифлар баён этилган.**ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНОСТРАННЫХ РАБОТНИКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ****Бехзод Сайфуллаев***Независимый исследователь**Заместитель начальника Управления миграции и общественной безопасности Министерства внутренних дел, полковник**Ташкент, Узбекистан*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: миграция, незаконная миграция, туризм, виза, лицензия, правонарушение, депортация, общественная безопасность, иностранный работник.

Аннотация: В статье изложены проблемы, возникающие в результате осуществления трудовой деятельности иностранных граждан на территории Узбекистана без получения подтверждения на право занятия трудовой деятельностью, представлены соответствующие предложения по внесению изменений в действующее законодательство.

Сўнгги йилларда жаҳон иқтисодиётининг интеграциялашуви ва либераллашуви жараёнида аҳоли миграциясининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий тараққиётдаги аҳамияти йилдан-йилга ортиб бормоқда.

Бундан ташқари, жаҳон аҳолисининг онги, тафаккури, дунёқараши, қизиқишлари ҳамда даромадлари ўсиб бораётганлиги қадимий обидалар, гўзал масканларни томоша қилиш, халқларнинг урф-одатларини яқиндан билиш ва бошқа маданий дам олишлари учун саёҳат қилишлари одат тусига кириб бормоқда.

Шу жиҳатдан, юртимизнинг туризм жозибадорлигини ошириш, шу орқали халқимизнинг бой тарихи, маданияти ҳамда имкониятларини дунёга намोён этиш борасида кўплаб ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг янги Конституциясида қонуний асосларда Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бўлиб турган ҳар ким мамлакат бўйлаб эркин ҳаракатланиш, турар ва яшаш жойини танлаш ҳуқуқига эгаллиги белгилаб берилган.

Ўзбекистонада чет эл фуқаролари учун инвестиция муҳитини янада яхшилаш, туризмни ривожлантириш, ишбилармонлик фаолияти учун қулай шарт-шароитлар яратиш ҳамда халқаро алоқаларни кенгайтириш борасида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг тегишли фармон ва қарорлари асосида виза режими босқичма-босқич либераллаштирилиб, 94 та хорижий давлатлар фуқаролари учун визасиз кириш, 52 та мамлакат фуқаролари учун республикаимизга электрон виза билан ташриф буюриш ҳамда 45 та мамлакат фуқароларига мамлакатимизда беш кунгача транзит визасиз қолиш имконияти яратилди.

Натижада, Ўзбекистонга ташриф буюрувчи чет эл фуқаролари сони йилдан йилга ортиб бормоқда.

Миллий статистика қўмитаси маълумотларига кўра, 2024 йилда 10 млн 60 минг 907 нафар, 2025 йилда 11 млн 679 минг 628 нафар ва 2026 йил 7 ойида 7 млн 749 минг 308 нафар чет эл фуқаролари сайёҳ сифатида Ўзбекистонга ташриф буюрган.

Жорий йилнинг ўтган даврида, энг кўп сайёҳлар асосан қўшни Қирғизистондан — 2 млн 177 минг 108 нафар, Қозоғистондан — 1 млн 855 минг 562 нафар ва Тожикистондан — 1 млн 728 минг 978 нафар фуқаро ташриф буюрган.

Шу билан бирга, мазкур тартибдан фойдаланаётган чет эл фуқаролари томонидан Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бўлишнинг белгиланган қоидаларига риоя этмаслик ҳолатлари ҳам кузатилмоқда.

Жумладан, чет эл фуқаролари томонидан республикамиз ҳудудида белгиланган муддатдан ортиқ бўлиш, виза муддатини ўз вақтида узайтирмаслик, вақтинчалик рўйхатдан ўтиш тартибига риоя этмаслик, шунингдек, меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқига доир тасдиқнома олмасдан ноқонуний меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳолатлари қайд этилмоқда.

Хусусан, Ўзбекистонга ишбилармонлик, хизмат, талаба ва меҳмон визаси, шунингдек туризм мақсадида ўттиз кунлик визасиз келган хорижий фуқаролар маҳаллий иш берувчилар билан ҳақ эвазига хизмат кўрсатишга оид фуқаровий-ҳуқуқий шартнома тузиб, тасдиқнома олмасдан меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳолатлари кўпаймоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси ва “Аҳоли бандлиги тўғрисида”ги Қонунига асосан, чет эл фуқаролари ва доимий равишда бошқа давлат ҳудудида яшаётган фуқаролиги бўлмаган шахслар меҳнат фаолиятини фақат белгиланган тартибда берилган тасдиқнома асосида амалга ошириши мумкин.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларга меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи тасдиқномаларни расмийлаштириш тартибини белгиловчи 86-сон қарори билан ҳам тартибга солинган бўлиб, унда тасдиқнома бериш, унинг амал қилиш муддати, касб (лавозим), иш берувчи ҳамда бошқа шартлар аниқ белгиланган.

Унга кўра, чет эл фуқаросининг Ўзбекистон Республикасига қонуний кириб келганлиги; вақтинча турган жойи бўйича рўйхатдан ўтганлиги; визаси ёки бўлиш ҳуқуқини тасдиқловчи бошқа ҳужжатларга эга эканлиги, унинг меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқини англатмайди ва улар мамлакат ҳудудида меҳнат фаолиятини амалга ошириш учун албатта қонунчиликда белгиланган тартибда тасдиқнома олиниши лозим.

Шу билан бирга, қонунчиликда айрим тоифадаги чет эл фуқаролари учун тасдиқнома олиш мажбурияти татбиқ этилмайди. Масалан, халқаро шартномалар ёки қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда улар меҳнат фаолиятини тасдиқномасиз амалга ошириши мумкин.

Бироқ таҳлиллар мазкур талабларга ҳамма ҳам риоя этмаётганлигини кўрсатмоқда.

Давлат солиқ қўмитаси маълумотларига кўра, 2026 йил 1 май ҳолатига республикада меҳнат фаолиятидан даромад олаётган ва солиқ тўлаётган 36 минг 146 нафар чет эл фуқароси

мавжуд бўлса, уларнинг 9 минг 514 нафари меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳукукини берувчи тасдиқномага эгаллиги, қолган 26 минг 632 нафари, яъни қарийб ҳар тўрт нафар чет эллик ходимнинг уч нафари тегишли тасдиқномани олмасдан меҳнат фаолияти билан шуғулланаётганлиги аниқланган.

Бундан ташқари, Ўзбекистонда 129 та хорижий давлатларнинг тасдиқнома олиб ишлаётган фуқаролари сони 24 205 нафарни ташкил этиб, шундан 19 739 нафари (81 фоизи) ишчи касбларга тўғри келмоқда.

Бу рақамлар миллий меҳнат бозорини ҳимоя қилиш ҳамда айрим соҳа ва тармоқларда маҳаллий меҳнат кучига устуворлик беришга қаратилган меҳнат бозорини тартибга солишнинг аниқ мезонлари мавжуд эмаслигини, чет эл фуқаролари томонидан меҳнат фаолиятини амалга ошириш соҳасида қонунчилик талабларига риоя этилишини таъминлаш бўйича таъсирчан ҳукукий механизмларни жорий этиш зарурлигини яққол кўрсатмоқда.

Бугунги кунда амалдаги миллий қонунчилигимизда чет эл фуқаросининг тасдиқномасиз меҳнат фаолияти билан шуғулланганлик ҳолати бўйича иш берувчининг жавобгарлиги назарда тутилган бўлсада, меҳнат фаолиятини белгиланган тартибни бузган ҳолда амалга ошираётган чет эл фуқаросининг ўзига нисбатан аниқ маъмурий таъсир чораси мавжуд эмас.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 49-моддасида иш берувчининг жавобгарлиги белгиланган бўлиб, меҳнат фаолиятини қонун талабларини бузган ҳолда амалга ошираётган чет эл фуқаросининг ўзига нисбатан алоҳида маъмурий жавобгарлик назарда тутилмаган.

Натижада, ҳукукни қўллаш амалиётида ҳукукий бўшлиқ юзага келмоқда. Назорат тадбирлари давомида чет эл фуқаросининг тасдиқномасиз меҳнат фаолияти билан шуғулланаётгани аниқланган тақдирда ҳам, унинг ўзини маъмурий жавобгарликка тортиш учун етарли ҳукукий асос мавжуд эмас.

Хорижий давлатларда меҳнат миграциясини ҳукукий тартибга солиш, чет элдан меҳнат кучини жалб этиш ва миллий меҳнат бозорини ҳимоя қилиш соҳасида ривожланган давлатларнинг қонунчилиги таҳлил қилинди.

Аксарият давлатларда ўз меҳнат бозорини ҳимоя қилиш учун малака талаб этилмайдиган хорижий ишчи кучига маҳаллий ишчилар сонидан келиб чиқиб чекловлар киритилган.

Хусусан, Туркияда ҳар 5 нафар маҳаллий ишчига 1 нафар хорижий ишчини жалб этиш мумкин бўлиб, бу каби чекловлар Озарбайжон, Баҳрайн, Саудия Арабистони, Сингапур давлатларида ҳам шу каби чекловлар жорий этилган.

Бундан ташқари, Қозоғистон, Россия ва Сингапур каби давлатларда хорижий ишчини кучини муайян соҳалар бўйича жалб этишга йиллик квоталар белгиланган. Шунингдек, Жанубий Корея ва Малайзияда хорижий фуқароларга қурилиш, қишлоқ хўжалиги, ишлаб

чиқариш ва парваришlash соҳасида ишлаш учун рухсат берилган бўлса, Россиянинг айрим ҳудудларида чакана савдо, адвокатлик, тиббиёт, такси хизмати йўналишларидаги ишларга хорижий фуқароларни жалб этиш таъқиқланган.

Шу билан бирга, хорижий давлатларнинг барчасида чет эл фуқароларининг меҳнат фаолиятини белгиланган рухсатномасиз ёки рухсатнома шартларини бузган ҳолда амалга ошириши учун маъмурий жавобгарлик белгиланган.

Айрим давлатларда бундай ҳуқуқбузарлик учун жарима қўлланилса, айримларида маъмурий тарзда чиқариб юбориш ва маълум муддатга қайта киришни чеклаш чоралари ҳам назарда тутилган.

Хусусан, Россия Федерацияси, Қозоғистон Республикаси ва Тожикистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексларида мамлакат ҳудудида патентсиз меҳнат фаолиятини амалга оширган чет эл фуқароларига нисбатан жарима ва мамлакатдан маъмурий тартибда чиқариб юбориш жазо чоралари қўлланилади.

Шу билан бирга, Сингапурда ҳам тегишли рухсатномасиз меҳнат фаолиятини амалга ошираётган чет эл фуқаросига нисбатан 15 минг долларгача, иш берувчига эса 23 минг долларгача жарима жазолари белгиланган.

Германияда ноқонуний меҳнат фаолиятини амалга оширганлик учун чет эл фуқаросига 5 минг еврогача, иш берувчига нисбатан эса 50 минг еврогача жарима жазоси қўлланиши билан бир қаторда чет эл фуқароси маъмурий тартибда мамлакат ҳудудидан чиқариб юборилиши ва 5 йилгача муддатга мамлакатга киришига чеклов қўйилиши, иш берувчи эса жиноий жавобгарликка тортилиши мумкин.

Бунда, иш берувчи ижтимоий суғурта жамғармасига бадалларнинг мунтазам тўланмаслиги, мавжуд рухсат берувчи ҳужжатларсиз чет элдан келган ишчиларни ёллаганлик ҳамда чет эллик ишчилар учун немисларга нисбатан ёмонроқ меҳнат шароитларини яратганлик учун жиноий жавобгарликка тортилади.

АҚШ миллий қонунчилигига кўра, мамлакат ҳудудида меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқига фақатгина уч тоифадаги 1) грин-карта олган ва АҚШда доимий яшаш ҳуқуқига эга бўлган мигрантлар; 2) мамлакатга ишчи визаси билан келадиган мигрантлар; 3) талаба визасига эга мигрантлар эга ҳисобланади.

Ноқонуний меҳнат фаолияти билан шуғулланган мигрантлар бўлиш қоидаларини бузган ҳисобланади ҳамда мамлакатда ноқонуний бўлган муддатидан келиб чиқиб мажбурий депортация қилиниши белгиланган.

Шу билан бирга, АҚШга ESTA (электрон саёҳат рухсатномаси тизими) дастури асосида келган чет эл фуқароси томонидан ноқонуний меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳолатига

йўл қўйса,мазкур шахс келгусида ушбу дастур орқали мамлакатга кириш ҳуқуқидан маҳрум этилиши ёки уларга кириш визасини бериш рад этилишига асос ҳисобланади.

Бугунги кунда Ўзбекистонда чет эл фуқароларининг ноқонуний меҳнат фаолияти билан шуғулланиши жамоат хавфсизлигига таҳдид сифатида ўрганилди.

Ҳар бир мамлакатда хорижий фуқаролар ноқонуний меҳнат миграциясининг ўсиши нафақат норасмий бандликни ортишига, хуфиёна иқтисодиётнинг ривожланиши ҳамда бюджет тизими даромадларнинг пасайишига, балки чет эллик меҳнат мигрантлари ўзлари учун муносиб меҳнат шароитлари ва иш вақти режимини таъминлашга, уларнинг меҳнатини муҳофаза қилиш ва унга ҳақ тўлаш бўйича ҳуқуқларини ҳам чеклашга олиб келади.

Таъкидлаш лозимки, иқтисодиётнинг яширин секторида меҳнат фаолияти амалга ошираётган чет эллик ходимлар уларнинг иш берувчилари, буюртмачилари учун иқтисодий жиҳатдан энг қулай ва кам муаммоли меҳнат ресурси ҳисобланганлиги сабабли уларда бундай ходимларни ёллашга қизиқиш катта ҳисобланади.

Шу билан бирга, муайян аҳоли яшаш ҳудудларида кўп миқдорда бир миллатга мансуб чет эллик фуқароларнинг йиғилиши ва ўзларининг тилида эркин мулоқот қилиши натижада этник анклавлар вужудга келишига олиб келади ва бу ҳолат ушбу ҳудуднинг ижтимоий вазиятига таъсир кўрсатади.

Кўп ҳолатларда, чет эл фуқароларининг муайян ҳудудда яшовчи аҳолининг тили, маданияти, тарихи ва миллий урф-одатларини билмаслиги натижасида турли хил келишмовчиликлар келиб чиқиш эҳтимоли ортади.

Натижада, ижтимоий вазиятни ёмонлашган ҳудудларда турли хил террорчилик ташкилотлари, сиёсий ва диний экстремизм ҳамда миллатчилик кайфиятининг шаклланиши учун шароит яратади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистонда ҳам маҳаллий меҳнат бозоридаги талаб ва таклифни ўрганиш орқали ҳудуд ва тармоқлар кесимида хорижий ишчиларни жалб қилиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш, шунингдек чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар томонидан меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи тасдиқнома олмасдан меҳнат фаолиятини билан шуғулланганлик учун маъмурий жавобгарлик чораларини белгилашни тақозо қилмоқда.

Бунда, Ички ишлар органларининг миграция ва персоналлаштириш бўлинмалари, Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги ҳузуридаги Давлат меҳнат инспекцияси ҳамда бошқа манфаатдор давлат органлари билан ҳамкорликда назорат тадбирларини ўтказиш давомида чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар томонидан тасдиқномасиз меҳнат фаолияти билан шуғулланаётганлиги, тасдиқноманинг амал қилиш муддати тугаганлиги ёки тасдиқномада кўрсатилмаган меҳнат фаолиятини амалга ошираётганлиги

ҳолатлари бўйича жарима, зарур ҳолатларда суд қарорига асосан мамлакатдан ихтиёрий чиқариб юборишгача бўлган маъмурий чоралар кўрилишини таъминланади.

Ноқонуний меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи чет эл фуқароларини аниқлаш ва уларга нисбатан маъмурий чоралар кўрилишини назарда тутувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши натижасида:

биринчидан, чет эл фуқаролари томонидан мамлакатимизда ноқонуний меҳнат фаолиятини амалга ошириш соҳасида мавжуд ҳуқуқий бўшлиқ бартараф этилади;

иккинчидан, чет эл фуқаролари томонидан меҳнат фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи тасдиқномани расмийлаштириш интизомини кучайтиради. Бу эса меҳнат муносабатларини ҳуқуқий асосда ташкил этишга, меҳнат бозорида ҳалол рақобат муҳитини таъминлашга ҳамда яширин меҳнат муносабатларини қисқартиришга хизмат қилади;

учинчидан, ваколатли давлат органлари ўртасидаги ҳамкорлик ва ваколатлар аниқ белгиланиши натижасида ҳуқуқни қўллаш амалиёти янада самарали ташкил этилади. Ҳуқуқбузарликни аниқлаш, маъмурий баённома расмийлаштириш, ишни кўриб чиқиш ва суд қарорларини ижро этишнинг ягона ҳуқуқий механизми шакллантирилади;

тўртинчидан, маҳаллий иш берувчилар томонидан чет эл фуқароларининг меҳнат фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ ҳуқуқларини рўёбга чиқариш учун қулай шарт-шароитлар яратиш билан бирга давлат органларининг ноқонуний меҳнат миграцияга қарши курашиш соҳасидаги муҳим вазифасини ҳал қилишга ҳам ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси “Ўзбекистон” Тошкент – 2023;
2. Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси 2023 йил 30 апрель [Электрон манбаа] <https://Lex.uz>;
3. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс 1995 йил 1 апрель [Электрон манбаа] <https://Lex.uz>;
4. Ўзбекистон Республикасининг “Аҳоли бандлиги тўғрисида”ги Қонуни;
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 январдаги “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 5611-сон Фармони [Электрон манбаа] <https://Lex.uz>;
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 22 февралдаги “Махсус электрон тизим орқали рухсат этиш хусусиятига эга айрим ҳужжатларни бериш тартиб-таомиллари тўғрисидаги ягона низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 86-сон қарори [Электрон манбаа] <https://Lex.uz>;

7. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси: 7 ойда Ўзбекистонга 7,7 млн нафар турист ташриф буюрди // [Электрон манбаа] <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mitayangiliklar/69716-7-oida-zbekistonga-7-7-mln-nafar-turist-tashrif-buyurdi-2>;
8. Дутов П.О. Незаконная трудовая деятельность иностранных граждан как угроза общественной безопасности // [Электрон манбаа] <https://cyberleninka.ru/article/n/nezakonnyaya-trudovaya-deyatelnost-inostrannyh-grazhdan-kak-ugroza-obshchestvennoy-bezopasnosti>;
9. Нелегальная работа в Германии – штрафы и последствия// [Электрон манбаа] <https://uamedia.eu/ru/society/germaniya-rassmotrit-uproshhennyi-obmen-ukrainskix-voditelskix-prav-cto-mozet-izmenitsya-8175>;
10. Орлов Ф. Нелегальное трудоустройство в США - unauthorized employmen // [Электрон манбаа] <https://blog.liga.net/user/forlov/article/nelegalnoe-trudoustroystvo-v-ssha---unauthorized-employment>.